

OPUS MIXTUM II.

A CENTRART EGYESÜLET ÉVKÖNYVE 2013

Völgyesi Orsolya

Viktorija Aladžić

Tóth Áron

Katarzyna Jagodzińska

Botos Judit

Jékely Zsombor

Sidó Anna

Róka Enikő

Székely Miklós

Simonovics Ildikó

Palkó Gábor

Király Erzsébet

Dragon Zoltán

Jasna Jakšić

OPUS MIXTUM II.

A CentrArt Művészettörténészek Új Műhelye Közhasznú Egyesület évkönyve, 2013.

A kötet megjelenését Katarzyna Jagodzińska tanulmányának fordításával a budapesti Lengyel Intézet támogatta.

Szerkesztő: **Székely Miklós, Tóth Áron**

Szöveggondozás: **Asztalos Emese**

Grafikai Terv: **Sallay Nóra**

Webváltozat: **Sallay Nóra**

Fordítók: **Mészáros Ágnes (Viktorija Aladzić), Éles Márta (Katarzyna Jagodzińska), Bradák Soma (Jasna Jakšić)**

Online elérhetőség:

<http://www.centrart.hu> – Kiadványok – Opus Mixtum

A szerkesztőség címe:

CentrArt Művészettörténészek Új Műhelye Közhasznú Egyesület
1023 Budapest, Mecset u. 8. III/1.

© A szerzők

© A fordítók

© CentrArt Művészettörténészek Új Műhelye Közhasznú Egyesület

Fotójogok:

© szerzők, művészek és fotósok

Viktorija Aladzić, Áment Gellért, Balla Vivienne, Botos Judit, Dragon Zoltán, Gombas Bianca, Jékely Zsombor, Eustachy Kossakowski, David Nez, Anka Ptaszowska, Róka Enikő, Laslo Salma, Sidó Anna, Standovar Julia, Mladen Stilinović, Székely Miklós, Szombathy Bálint, Tóth Áron, Željko Vukelić, Zsitva Tibor

© intézmények

Iparművészeti Múzeum, Szépművészeti Múzeum - Magyar Nemzeti Galéria, Graphisoft Park, Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum Adattára, Budapest, www.digitizing-ideas.hr, www.streetfashionbudapest.hu, Metelkova Modern Művészeti Múzeum, Ljubljana, Kortárs Művészeti Múzeum, Újvidék (Novi Sad, Szerbia), Victoria and Albert Museum, London, Landesmuseum, Zürich, Grand Palais, Párizs, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, Varsó, Kortárs Művészeti Múzeum (MSU), Zágráb

Nyomtatott változat: ISSN 2063-3580

Webváltozat: ISSN 2063-3580

TARTALOMJEGYZÉK

Völgyesi Orsolya

Eltemetett örökség (A régészeti örökségvédelem jogszabályi környezetének átalakulása) 6

Viktorija Aladžić

Harc Szabadkáért, a „Pusztá” gyöngyszeméért 16

Tóth Áron

Működő civil örökségvédelem – egy nagy-britanniai körút tanulságai 26

Katarzyna Jagodzińska

A varsói Modern Művészeti Múzeum:
a nagy várákozásról, a meghíúsult reményekről és a társadalmi kapcsolatok építéséről 36

Botos Judit

Múlt és jövő találkozása – a Kepes György Művészeti Központ története 48

Jékely Zsombor

A nagy kicsomagolás – Az Iparművészeti Múzeum rekonstrukció utáni állandó kiállításai 58

Sidó Anna

Variációk egy témára. Hasznosítási koncepciók az Óbudai Gázgyár területére 66

Róka Enikő

Identitás és képzőművészet. Egy kiállítás kérdései és tanulságai 76

Székely Miklós

Gondolatok az innovatív múzeumról 90

Simonovics Ildikó - Székely Miklós

A kortárs múzeumi gyűjteménygyarapítás egy lehetséges új útja:
a Street Fashion Budapest online archívum 98

Palkó Gábor

Wolfgang Ernst archívumai I. 112

Király Erzsébet

A múzeum „mértékegysége”
Egy tanulmánykötet margójára 120

Dragon Zoltán

A folyamatos jövő idő használata a művészeti múzeumok adattáiraiban 130

Jasna Jakšić

Digitalizálás, archívum és a performansz: www.digitizing-ideas.hr 140

SZÉKELY MIKLÓS

Gondolatok az innovatív múzeumról¹

*A múzeumok története mindenekelőtt a gyűjtés intézményesülésének története.*²

Napjaink múzeummal kapcsolatos magyar nyelvű közbeszédét az egyirányú, döntéshozótól a látogatóig terjedő diskurzus határozza meg. Ez a szemlélet jellemző a Budapestre tervezett közgyűjteményi épületegyüttes döntési, tervezési és – feltételezhetően majd a kivitelezési – folyamatára is. A közösségi részvételen alapuló múzeumi gyakorlat, a civil szektor bevonásával megvalósuló társadalmi (felzárkóztató) programok, vagy akár a személyes traumák feloldását segítő múzeumi stratégiák ma már a múzeumi jelenség magától értetődő részei. A múzeumok önálló identitással bíró „intézményesült individuumok”, identitásuk konstruálásában a gyűjteményekben őrzött tárgyak, a múzeum épülete és épített környezete, illetve a képzeletbeli és valóságos közösség közötti kapcsolat kialakítása, egy-egy közösség terében betöltött szerepe egyaránt jelentős szerepet játszik. A Magyar Nemzeti Galéria imázsát alapvetően olyan ikonikus képek határozzák meg, mint Szinyei Merse Pál *Majálisa* vagy Csontváry Kosztka Tivadar *Magányos cédrusa*, a Nemzeti Múzeum és a Múzeumkert a múzeumi jelenségen messze túlmutató történelmi, irodalmi és társadalmi szempontból különleges helyiértékkel bíró terek, a Ludwig Múzeum negyvenezret meghaladó Facebook követőjének többé-kevésbé rendszeres kapcsolata az intézménnyel pedig a hálózati múzeum jelenségének itthon még unikális példája. A múzeumok átalakításakor érdemes a társadalom egészének, a múzeumügynek és a nemzeti örökségünket őrző gyűjteményeknek egyaránt megfelelő koncepciót kidolgozni.

Az innováció és a múzeum kapcsolata egy-egy intézményben folyó szakmai munka számos pontján tetten érhető. Ezek az innovatív megközelítések érinthetik a múzeumpedagógiát, ahogy azt Nina Simon „*The Participatory Museum*” nevű blogja és az abból készült népszerű, megjelenését követően hamar muzeológiai szakkönyvvé vált kiadvány is bizonyítja.³ Az ökomúzeum, túllépve a bemutatás, emlékezet paradigmáján társadalmilag aktív szereplővé lép elő az életminőség javításában: egyes közösségek anyagi és szellemi boldogulásának eszközeként működik, elsősorban vidéki, külvárosi környezetben. Az 1970-es évek Dél-Amerikájából ismert modell ma már Nagy-Britanniában is elterjedt, ahol a kulturális örökséget kis közösségek jólétének szolgálatába állították. Az örökségre épített képességfejlesztő programok és tréningek sérültek, illetve elítéltek számára biztosítanak lehetőséget az újrakezdésre. A független élet és az önálló munkavégzés lehetőségét új képességek átadásával és saját örökségükhöz fűződő viszonyuk ártértekelésével érik el.⁴ A szomszédsági múzeumok, főleg Amerikában elterjedt intézménye gyakran a bevándorlás okozta társadalmi problémák megoldásához járul hozzá.⁵ Ezek az újító eljárások elsősorban a múzeumok kommunikációs, múzeumpedagógiai területéhez kapcsolódnak. A jelen írásban felvázolt elképzelések a múzeumok létének alapját jelentő kutatás és a gyűjteményfejlesztés újragondolását célozzák az innováció szempontjai mentén.

Visszatekintve a magyar történelem múzeumi fejlesztéseinek sikeres korszakaira, felmerül a kérdés: vajon nem friss tartalom, dinamizmus és nyitottság teszi valóban a nemzeti érdekeket szolgáló intézményekké a 21. század magyar múzeumait? A művészeti jellegű múzeumokat egymástól igen eltérő stratégiák mentén alakítják át az egyes országok: a maguk társadalmi szükségletei, gazdasági helyzetük, valamint a gyűjteményeikben rejlő lehetőségeik mentén. A hazai helyzetre alkalmazott stratégiai javaslatot a magyar múzeumi hagyományok, a gazdasági racionalitás és a fenntartható jövőkép alapján érdemes felvázolni, egyben szükségszerűen túl kell lépni a múzeumok kapcsán a mai magyar közéleti diskurzust uraló MúzeumLiget koncepció alapvetően művészeti jellegén. A múzeumok szemünk előtt zajló átalakulásai a gyűjtemények tekintetében a magyar gyakorlatban öletszerű, a térben és időben lehatárolt kezdeményezések csak alkalmi, projektszerű megoldásokat kínálnak. Átfogó megoldásért érdemes visszanyúlunk a kezdetekhez.

A 19. század során kiforrott múzeumi gondolat egyik alapvető feladatként határozta meg az intézmények számára a társadalom egészének oktatását, a legújabb eredmények átadását. A múzeum tehát saját korának közönségét célzó, de a jövőt formáló, a közösség számára követendő jövőképpel bíró szervezet volt. A 18. század végétől megnyíló művészeti múzeumok Béctől Párizsig nem csupán az akadémiai növendékek másolási feladatához szolgáltak alapként, hanem a nagyközönség ízlésének pallérozását is célul tűzték ki. A kezdetben Mű- és Iparmúzeumként is elnevezett iparművészeti gyűjtemények, vagy a technológiai múzeumok nem csupán a mesteremberek mintagyűjteményei voltak, hanem az ipari fejlődést generáló, a 19. század megváltozott gazdasági és társadalmi viszonyaihoz illeszkedő központok is. A múzeum legalább annyira szolgálta kiállításain keresztül a látogatóit, mint amennyire a – mai értelemben vett – kutatást és fejlesztést is támogatta. E funkciójának megszűnésében nagy szerepet játszott az állami intézmények és a magánvállalkozások együttműködésének kudarca az intézményfenntartás és -fejlesztés finanszírozásában. A budapesti Technológiai Iparmúzeum és Felső Ipariskola esete jól példázza ezt: a kettős intézmény iparos vállalkozói réteggel fennálló évtizedes együttműködésének nem Trianon tragédiája, hanem az azt követő általános pénzügyi válság vetett véget. A részleges túlélést egy intelligensen megoldott szükségszerű lépés, a Magyar Királyi Kísérleti és Anyagvizsgáló Intézettel való összevonás biztosította 1921-ben.

A történelmi kitekintésen után tegyük fel végre a múzeumalapítás és -építés egyik alapkérdését a 21. század elején: hogyan viszonyulunk a múzeumok történetének kezdetétől jelenlévő újító gondolkodáshoz? Tudjuk-e, értjük-e, mi lehet a szerepe ma az innovációnak a múzeumban? Felmérjük-e az online ismeretszerzés következő állomásának, a Google Glass-nak a hatását? Úgy tűnik, hogy a kiterjesztett valóság mindenki számára elérhető és kényelmes lehetőséget fog biztosítani az ismeretszerzésre. Felmérjük-e vajon, hogy az élethosszig tartó tanuláshoz friss, dinamikus, a jövőre nyitott intézmények kellenek? Hogyan tudjuk majd artikulálni azt a tudást, amelynek őrzésére és létrehozására a múzeumoknak kiemelkedő szerep jutott az elmúlt két évszázadban? Értjük-e, hogy valójában milyen potenciál is rejlik a 21. századi múzeumban?

Az innovatív megközelítés fenti példái mind a múzeum jövőjéről szóló nemzetközi párbeszéd már gyakorlatba átültetett eredményei. A múzeumok jövőjéről folyó diskurzusról számtalan konferencia, előadássorozat és kiadvány tanúskodik világszerte. A fórumok kérdésfelvetései, látószögei éppen annyira változatosak, mint maguk a múzeumok. A cseh Nemzeti Múzeumban rendezett konferencia⁶ a múzeum területének specifikus problémái mellett külön szekciót szentelt az intézményi innovációnak. A London School of Economics and Political Science-on, a világ egyik legjobb közgazdasági és politikatudományi egyetemén szervezett tanácskozás⁷ a múzeumi beruházások közgazdasági jelentőségét elemezve igyekezett fenntartható jövőképet felvázolni. A krakkói Nemzetközi Kulturális Központban egy közelmúltban tartott előadás⁸ a múzeumi koncentráció és rekonstrukció lehetőségeiről zajlott. Eltérő megközelítésekből, de a múzeumról való eszmecsere mindhárom példája a múzeum újradefiniálása körül zajlik. Az intenzív, interdiszciplináris nemzetközi érdeklődés új múzeumi paradigmák kialakítását érinti. A valós cél a múzeumok túlélése és társadalmilag hasznos, gazdaságilag fenntartható modelljeinek kialakítása. Egy nemzetközileg is széles körben alkalmazható új minta az 1970-es évek szocio-muzeológiájához mérhető átalakulást hozhat. Mindez éppen a világ múzeumi szempontból elszigetelt részén, Dél-Amerikában történt meg az 1970-es években, a friss fuvallat tehát nem feltétlenül a mainstream által diktált paradigmából ered. A szocio-muzeológia megjelenésével a nyugati világ egészét megrázó társadalmi változásokra, az újbalos mozgalmak jelszavaira építve sikerült egy új, használható és napjainkra politikamentessé vált modellt alkalmazni. Azóta léteznek társadalmi múzeumok, a társadalom jelenkori mozgásait elemző intézmények.

Egy műtárgybarát, az élethosszig tartó tanulás szempontjait figyelembe vevő, költséghatékony, ökológikus minta hasznos lehet nem csupán az érintett intézmények, hanem a társadalom jövője szempontjából is. Mindehhez ötvöznünk kell a múzeumügyből eddig tanultakat a jövő irányvonalával. Az innovatív múzeum az oktató funkció mellett a kutatóhelyi jelleg megerősítésével, a városrehabilitációval együtt járó dekoncentrált és átgondolt elhelyezéssel, a jelen- és jövőkutatás hely-

zetbe hozásával, valamint a magyar tudomány és kultúra nemzetközileg is elismert teljesítményeinek kiemelésével gyökeresen átalakíthatja a múzeum ismert profilját.

Láthattuk, hogy a múzeumi stratégiák kidolgozása országonként eltérő: egy-egy nemzetközileg ismert és bejáratott modellt minden esetben a helyi viszonyokra alkalmaznak. Alapvető kérdés a továbbiakban, hogy a jelenlegi hazai helyzetben mit tekintünk irányadónak, a nemzeti fejlesztések hálózatában hol helyezhető el a múzeum. Egy ilyen lehetséges út lehet egyes múzeumok, múzeum-típusok bekapcsolása a kutatás-fejlesztés és az innováció világába. Annál is inkább, mert ezeknek a megerősítését célzó középtávú nemzeti stratégiáknak fontos csomópontjai a közintézmények. A múzeumok típusaik szerint eltérő lehetőségeket rejtenek magukban ezen a területen. A bölcsészeti-, a természeti- vagy a műszaki tudományok számára természetesen egészen mást jelent a jelenkor kérdéseire koncentrálnak megközelítés, de összességében a társadalom egészének szellemi és anyagi épülése felé mozdulhatunk el.

A bölcsészettudományok és az innováció kapcsolata elsősorban kevésbé tűnhet evidensnek, pedig összefonódásuk kézenfekvő. A művészeti jellegű intézmények már ma is a médiakutatás és –fogyasztás, illetve a természettudományos képzés kutatásának helyszínei, ahogy ez a március végén Brnóban tartott konferencián is kiderült.⁹ A társadalmon belüli ellentétek oldásában, a párbeszéd kialakításában jelentős szerep hárul a kortárs művészeti intézményekre, akár az emberi test és a hatalom kapcsolatának vizsgálatában,¹⁰ akár a közelmúlt¹¹ történelmének megértésében.

Az autógyártás, a biotechnológia, a megújuló energiaforrások vagy az informatika területén is találunk olyan muzeális gyűjteményeket, amelyek már napjainkban is a kutatás-fejlesztés szolgálatában állnak. A Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum Műszaki Tanulmánytárát¹² a jelenkor-kutatás szempontjából éppen az különbözteti meg a Műszaki Egyetem laborjaitól,¹³ hogy ez utóbbi a hazai autotechnológia fejlesztések egyik aktív színtere. A későbbiekben még szó lesz a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumról, azt azonban már most érdemes megjegyezni, hogy az egészségipar fejlesztése szempontjából kevesebb releváns múzeumi kutatóhelyet lehet elképzelni, mint a hazai fürdőkultúrát, gasztronómiát és egyéb kapcsolódó közgazdasági területeket kutató és bemutató intézményt.

Alapvető kérdés, hogy képesek vagyunk-e észrevenni a múzeumban rejlő innovatív potenciált, és kutatóhellyé, a tudományos párbeszéd helyszínévé tenni a múzeumot az akadémiai kutatóintézetekhez vagy az egyetemi tanszékekhez hasonlóan. A kutatás-fejlesztési és innovációs rendszer elemei közé közintézmények, vállaltok és vállalkozások tartoznak, a köztük lévő optimális együttműködés három alappillére a tudás előállítása, felhasználása és áramlása.¹⁴ Ez a feladatháló egyaránt jellemzi a kutatás-fejlesztés hagyományos színtereit és a múzeumokat, más-más előnyöket nyújtva a hármas feladatmegosztásban. Az akadémiai kutatóhelyekre az egyéb elfoglaltságoktól mentes intenzív, egyéni kutatótevékenység, az egyetemi tanszékekre a tudás átadása mellett a hallgatói közreműködéssel kivitelezhető emberigényes feladatok megoldása jellemző. Ebben a mátrixban a múzeum erőssége a tudás tárgyközpontú eredményeinek folyamatos újragondolása, valamint a létrehozott tudás és az ismeretek magas szintű átadása az élethosszig tartó tanulás jegyében. A múzeumokban előállított tudás differenciált közvetítése valójában nem más, mint a modern múzeum születésekor megfogalmazott működési elvek alkalmazása napjaink igényeire. A múzeum kutatóhelyi tevékenysége ma már minden intézmény alapküldetésében megfogalmazott feladat.

De mit jelent a múzeum feladata napjainkban? Képesek vagyunk-e saját korunk kihívásaira alkalmazni a múzeumi rendszert? Meglátjuk-e a lehetőséget abban, hogy a társadalmi vagyont őrző muzeális intézmények egy részét integráljuk a kutatás-fejlesztés és az innováció világába? Ezáltal nem csupán a tudás létrehozásának és átadásának intézményi keretei, hanem a múzeumi gyűjtemények jövője is biztosabbnak tűnik. Az intézményekben felhalmozott tudás és tárgyi emléktárhelyek őrzésére és gyarapítására fordított, évről évre csak fogcsikorgatva rendelkezésre bocsátott költségvetés felhasználása innentől fogva egészen új értelmet nyer. Az ilyen módon elérhetővé váló, a múzeumi munka részét képező folyamatos újítások révén pedig a gyűjtemények gyarapítása is rég nem látott lendületet kapna. Az innovatív múzeumi szemlélet tehát egy olyan tudományos műhelyt takar, amely az adott múzeum gyűjteményeire,

korábbi eredményeire és kutatási tevékenységére alapozva az intézmény gyűjtőköréhez kapcsolódó szakmák/tudományágak szakembereinek és kutatás-fejlesztéssel foglalkozó cégek aktív bevonásával hoz létre új tudást. Az így létrejött ismereteket és eredményeket – a közvetett felhasználáson túl – kiállítások, előadások, szabadiskolák és kiadványok segítségével osztja meg a közönséggel.

A múzeum csak látszólag a múlt raktára; már létrejöttének pillanatától kezdve a jelenre fókuszált. Már maga a „múzeum” név eredete is a Muszeionra, az ókori Alexandriában működő, tudósok számára fenntartott egyetem- és akadémiaszerű intézményre utal. S noha az ókori tudományosság e fellegvárában is őriztek tárgyakat, az intézmény sokkal inkább a tudás előállításának helyszíne volt, figyelmét a jelenre és a jövőre fordította. A jól működő, vezető múzeumok gyűjteményezési és kiállítás-politikájuk meghatározásakor világszerte saját koruk hívó szavára hallgatnak. Noha minden esetben a múlt tárgyait gyűjtik, azok kutatása és értelmezése már a jelen kihívásaira válaszol.

Saját korunkhoz való viszony megértésekor a múzeum szelekciós funkciója válik hangsúlyossá. Napjaink jelenségeinek megértése, a kortárs tárgyak múzeumba kerülése a modern múzeum megjelenése óta problematikus. 1818-ban a párizsi Luxemburg Palotában berendezett és 1937-ig ott működő Musée de l'Art Vivant, azaz az Élő Művészetek Múzeumának szerepe a folyamatosan termelődő műtárgyalomány bemutatása volt. Az intézménybe került kortárs darabok közül a kanonizált művek 30–40 év elteltével más jelentős országos közgyűjteménybe kerültek: a Jeu de Paume-ba, az Orangerie-be, vagy újabban a Musée National d'Art Moderne-be. Ez a múzeum tehát azért jött létre, hogy segítse kiszűrni a folyamatosan létrejövő műtárgyak közül a minőséget, megteremtve a művészeti kánont. Hasonló, a jelenkorra összpontosító centrum Magyarországon is működik, az előző példától mégis eltérő, tudományos profillal. A jelenkorkutatás hazai központja a Néprajzi Múzeumon belül működő MaDok, amely a *„muzeológia számára még mindig kihívásokat jelentő kategória, a jelenkor fogalmához tartozó, gyűjteményi szempontokat is megvalósító empirikus kutatások átláthatóvá tételére, és egy tudományos fórum kialakítására tett kísérlet”*.¹⁵

Az innovatív múzeum működésének modellezéséhez kevés alkalmasabb példát lehetne találni, mint az Magyar Építészeti Múzeumot, ezt az évtizedekig a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ) alá tartozó, így kiállítóhellyel és valódi múzeumi működéshez alkalmas épülettel nem rendelkező, jobb sorsra érdemes intézményt. Vegyük végig, milyen funkciók társíthatók a magyar építészet múltját – és jelenét – gyűjtő, kutató és bemutató múzeumhoz! Az innovatív múzeumi szemlélet megőrzi a műtárgyak gyűjtésének szerepét, de emellett aktív szerepet játszik az anyagok létrehozásában is. A tudás létrejöttének helyszínén a gyűjtés és bemutatás összefüggései alapvetően megváltoznak. Aktív szerepvállalás révén az intézmény létének értelmét a részint saját maga által is előállított immateriális és materiális tudás (gondolatok, tervanyagok) őrzőhelyévé válása adja. A Magyar Építészeti Múzeum – ahogy nevéből is következik – továbbra is a magyar vonatkozású építészeti emlékek gyűjtőhelye. Tegyük hozzá, hogy a magyar jelző ez esetben is a Kárpát-medence egészében folyó örökséggel és a folyamatosan alakuló építészettel kapcsolatos. Ebbe ugyanúgy beletartozhat a Székelyföld kortárs, vernakuláris építészetéről folyó párbeszéd anyagainak dokumentálása, vagy a manapság már aligha kizárólagosan magyar vonatkozású szabadkai városrendezési tervek figyelemmel követése. A szerzeményezés „nemzeti látószöge” és az építészetről folyó párbeszéd nemzetközisége nem kizáró, hanem egymást erősítő szempontrendszerek. Még ha a külföldi vonatkozású építészeti anyagok gyűjtése nehezen megoldható is, a hazai építészeti gondolkodás alakulását őrző tervanyagok egy-egy másolatának megőrzése az intézmény küldetésévé kellene, hogy váljon. Ez ma már leginkább csak elhatározás, megfelelő jogi környezet és szervertárhely kérdése.

A dokumentáló jellegű anyaggyűjtés mellett az építészeti múzeum feladata – az egyetemi tanszékek mellett, illetve azokkal szoros együttműködésben – építészeti továbbképzések, workshopok szervezése építészhallgatók, építészettörténészek, valamint az építészet formálásában érintettek számára. A hely és az építészet szelleméből adódik, hogy technológiai, építészetelméleti és államigazgatási szempontok együttes jelenléte által válhat az említett intézmény a magyar építészet műhelyévé. Ilyen módon, az építészetet és az örökségvédelmet érintő szakmák közti párbeszéd helyszínéként a szervezet alapvető külde-

tése a kortárs magyar építészet nyilvánosságának biztosítása is. Az intézmény inkubátorházként is működhetne, a bécsi MQ példáját továbbgondolva környezetében elhelyezett építészeti, belsőépítészeti és dizájnstúdiókkal szoros együttműködésben.

Köztudott, hogy az Ötvenhatosok terére tervezett konglomerátumban főleg olyan intézményeket helyeznének el, amelyek jelenleg nem múzeumi célra tervezett épületekben állnak. Annyi bizonyos, hogy a Nemzeti Galériának, a Néprajzi Múzeumnak, az Építészeti Múzeumnak és a Fotográfiai Múzeumnak gyűjteményeik jelentősége, áldatlan raktározási, kiállítási és munkafeltételeik miatt új, kortárs épületekre van szüksége. Kérdés, hogy miért csak ezekről az intézményekről gondolkodunk? Valóban nincsen más, hasonlóan súlyos problémákkal küzdő országos múzeumunk? A Szépművészeti Múzeum gravitációs ereje mintha elfeledtetné múzeumi rendszerünk problémáinak komplexitását. Új, átfogó megoldásnak pedig egyelőre a körvonalai sem látszanak. A művészeti múzeumok problémája mellett elszikkad néhány legalább ennyire fontos, és nemzeti szempontból is jelentős intézmény, amelyekre szintén alkalmazható lehet az innovatív szemlélet.

A sorban elsőként vegyük a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumot, amelynek ismertségét és megbecsülését jól jelzi, hogy az elmúlt évtizedben háromszor váltott épületet a városon belül. A múzeum gyűjtési területe számos olyan turisztikai ágazatra kiterjed – gyógyturizmus, gasztronómia, borászat –, amelyek a gazdaságfejlesztés és országimázs-építés fókuszában állnak. A Michelin-csillagos budapesti éttermek mellett a bukdácsoló szakácsképzés, a grandiózus fürdőberuházások mellékvágányán feltűnő, fenntarthatatlan és egyelőre életképtelennek tűnő makói fürdőépület, vagy a nemzetközi versenyeken díjakat arató fiatal magyar borásznemzedék panaszai az ambíciók és a realitás közötti diszharmóniáról tanúskodnak. A fenti területek nemzetgazdasági jelentőségét mindegyik kormány hangsúlyozta, a továbblépéshez az innovatív múzeum koncepciója egy lehetséges megoldás. Egy olyan komplex, számos ágazatot összefogó múzeum, mint a Vendéglátóipari, elsőként érdemelné meg, hogy másként tekintünk rá, mint a múlt poros lerakatára. A Vendéglátóipari Múzeum az innovatív modell szerint, szakmákon átívelő, aktív fórumként és inkubátorként működve minőségi változást hozhat a gyűjtőkörét érintő problémák megoldásában. Innentől kezdve a porfogásban érthetően nem érdekelt kerületi önkormányzatok egy ilyen intézmény megtartásában és nem elüldözésében lennének érdekeltek. Az intézményhez kapcsolható olyan kisebb, jelenleg az ismeretlenség homályában létező intézmények is új lendületet kaphatnak, mint a Húsipari, a Malomipari Múzeum, vagy akár a bizzarr nevű Sütőipari Emléktár. A Műszaki és Közlekedési Múzeum esete jól példázza, hogy ésszerű, gyűjteményi szempontból indokolt összevonások révén nemcsak gazdaságosabban működő, hanem izgalmasabb intézményeket lehet létrehozni.

Az innovatív szemlélet mellett a hazai múzeumügy megújításának organikusabb megközelítése nem az egy helyre sűrités, hanem a dekoncentráció lenne. A várostervezés területén évtizedek óta koncepciótlanul és fantáziátlanul tengődő magyar fővárosban egy hosszú folyamat eredményeként, a városszövetben természetes módon elszórt kulturális intézményi hálózat jött létre. Az elsősorban magánkezdeményezésekre induló, alternatív helyek mellett ezt a folyamatot erősítik az önmagát a Kultúra Városaként definiáló Óbuda izgalmas, de kevésbé látogatott múzeumai, és Újbuda kulturális főutca projektje is. Ebben a keretben a múzeumoknak eddig elhanyagolható figyelem jutott. A múzeum nyitott kapui egy egész városnegyed rehabilitálásának eszközeiként fontos társadalmi szerepet tölthetnek be, ahogy azt a párizsi Pompidou Központ azóta modellé vált megoldása is mutatja.

A múzeumok elhelyezésének komplex problematikája önmagában külön tanulmányt érdemelne. A múzeumi épület üzenet marad akkor is, ha új építményről, ha bővítményről, vagy ha megfelelően újrahasznosított, funkcióját veszített korábbi létesítményről van szó. A főváros építészettörténetileg jelentős, vagy legalábbis érdekes múzeumi épületeinek bővítése, korszerűsítése az utóbbi években igencsak reflektorfénybe került. A Szépművészeti Múzeum sokak szerint átgondolatlan és szakszerűtlen bővítését 2010-ben leállították, a Nemzeti Múzeum kiterjesztéséről az ötletpályázat óta nem sok újat hallani, az Iparművészeti Múzeum megújításához igencsak szükséges tervek megvalósításához pedig jelenleg még nem állnak rendelkezésre források. A sors fintora, hogy az átgondolatlan intézményi összevonás sodorta olyan helyzetbe a Ludwig Múzeum vezetését, amelyből egyelőre nem

kínálkozik más kiút, mint kényszerű társbérlet a Nemzeti Galéria mellett. Az ország legújabb és legjobban felszerelt múzeumi épületébe pedig ki tudja, milyen gyűjtemény kerülhet. Bármilyen hányszorosú múzeum is lel majd otthonra falai között, annyi biztos, ez az aktus méltó befejezése lesz a másfél évtizede dédelgetett grandiózus dél-pesti kulturális és üzleti beruházásnak. A Nemzeti Színház, a Művészetek Palotáját, konferenciaközpontot, szállodát és bevásárlóközpontot magába foglaló együttes torzója emlékeztethetne mindenkit arra, hogy hova vezet egy politikai döntést követően elindított társadalmi párbeszéd.¹⁶

Végül pedig, még mindig a helyszín kérdésénél maradva, az elhelyezendő múzeumok lehetséges helyszínei közé vegyünk fel egy használaton kívül maradt ipari műemlékeket is: az Óbudai Gázgyár még önkormányzati tulajdonban lévő épületeiről, a mesésép, romantikus tornyokról, melyek integrált örökségvédelmi szemléletű lehetőségeiről jelen kötetben olvasható egy elméleti munka.¹⁷ Egy innovatív múzeum elhelyezése városi tereink újragondolásának folyamatával kell, hogy együtt járjon. A Millenáris még mindig felújítandó épületei és a szélcsatorna adottságait figyelembe vevő új tömbjei kitűnő helyszíneként szolgálhatnak az Építészeti Múzeum számára. Az újjáéledő Átrium, a Jurányi inkubátorház közelsége kulturális intézetek laza szövedékeként éleszthetné újra Buda ezen, jobb sorsra érdemes részét. A valamikori Goldberger Textilgyár épületére plázaterveken kívül a kortárs jelleget erősítő funkcióhoz illeszkedő tervek is készültek Goldberger Divatház néven.¹⁸ Az új környezetben még akár az alig ismert Óbudai Textilmúzeum is elhelyezhető lenne, új funkcióval és küldetéssel, az újragondolt és rehabilitált textilgyár területén. A mellette épülő pláza tulajdonosai fejlett stratégiai gondolkodásról és hosszú távú érdekeik felismeréséről tanúbizonyságot téve a kereskedelmi és az innovatív múzeumi funkció integrációjában egy itthon még nem létező modellt valósíthatnának meg. Ez csak az egyike azon intézményeknek, amelyek lehetséges terepként szolgálhatnak a magyar múzeumok profiljának innovatív újrarajzolásához.

Jegyzetek

¹Jelen tanulmány az Építészfórum nevű online folyóiratban 2013 tavaszán megjelent Budapesti múzeumi valami I-IV. sorozat utolsó részének átdolgozott, kiegészített, tudományos apparátussal ellátott változata.

²MEIJER-VAN MENSCH, Léontine–MENSCH, Peter van: *A szaktudományos felügyelettől az együttalkotásig. A gyűjtés és a múzeumi gyakorlat fejlődése a 19. és a 20. században*. In: *Múzeumelmélet. A képzetbéli múzeumtól a hálózati múzeumig*. Szerk. PALKÓ Gábor, Petőfi Irodalmi Múzeum – Ráció Kiadó, Budapest, 2012. 97.

³SIMON, Nina: *The Participatory Museum*, Museum 2.0, Santa Cruz, CA, 2010. A könyv hatásáról bővebben: CHUMBERLAIN, Gregory: *The Alternative Museum Establishment*, Part 1, Interview with Nina Simon, *The Museum Identity* 09, 2011. 11–14.

⁴CHUMBERLAIN, Gregory: *The Alternative Museum Establishment*, Part 2, Interview with Tony Butler, *Museum Identity*, 2011. 17.

⁵CHUMBERLAIN, Gregory: *The Alternative Museum Establishment*, Part 3. Interview with Michelle López, *Museum Identity*, 2011. 21.

⁶*The Museum and Change III*. Prága, 2009. február 17-19. http://www.cz-museums.cz/web/museums_changes/introduction/ (Letöltés ideje: 2013. június 4.)

⁷TRAVERS, Tony: *Museums and Galleries in Britain: economic, social and creative impacts*, National Museum Directors' Conference and Museums, Libraries and Archives Council, 2006.

⁸FLEMING, David: *Liverpool and its museum*. Előadás a krakkói Nemzetközi Kulturális Központban 2013. április 5-én. <http://www.mck.krakow.pl/news/liverpool-and-its-museum> (Letöltés ideje: 2013. június 4.)

⁹*Art History and Bildwissenschaft: interfaces, interactions, antinomies*. Tudományos konferencia a brnói Morva Galéria Iparművészeti Múzeumában (Uměleckoprůmyslové muzeum Moravské galerie v Brně) 2013. március 28-29-én.

¹⁰Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum, A meztelen férfi, 2013. március 23. - 2013. június 30.

¹¹The Long Sixties: az MTA BTK Művészettörténeti Intézetének, a brnói Morva Galéria, a pozsoni Adam Miczkiewicz Egyetem, a pozsonyi Szlovák Nemzeti Galéria és a budapesti Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeum közös kutatási projektje. <http://longsixties.ludwigmuseum.hu/> (Letöltés ideje: 2013. június 4.)

¹²<http://www.mmkm.hu/index.php/hu/muszaki-tanulmanytar> (Letöltés ideje: 2013. június 4.)

¹³<http://www.gjt.bme.hu/content/kutatok-ejszakaja-gepjarmuvek-tanszeken-0> (Letöltés ideje: 2013. június 4.)

¹⁴*Befektetés a jövőbe. Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégia 2020*, Társadalmi konzultációra készített tervezet, Budapest, 2012 november.

¹⁵MaDok-program. <http://www.neprajz.hu/tartalom.php?menu2=68> (Letöltés ideje: 2013. június 4.)

¹⁶A MOMAMŰMŰ múltja és jövője. Múzeumi helyzet.

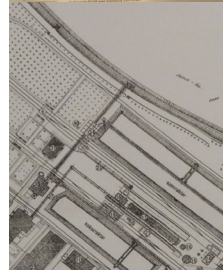
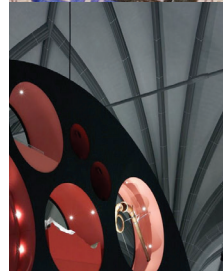
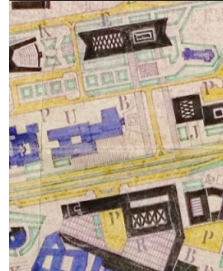
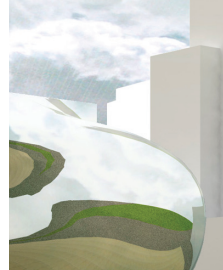
<http://exindex.hu/index.php?l=hu&page=3&id=221> (Letöltés ideje: 2013. június 4.)

¹⁷SIDÓ Anna: *Variációk egy témára. Hasznosítási koncepciók az Óbudai Gázgyár területére*. Jelen kötet 66–75 oldalán.

¹⁸*Divatház a Goldberger Textilgyárban – Záhonyi Rebeka diplomaterve*. <http://epiteszforum.hu/divathaz-a-goldberger-textilgyarban-zahonyi-rebeka-diplomaterve> (Letöltés ideje: 2013. június 4.)

1500 FT

ISSN 1234-5679

9 771234 567003 >